
A valláspedagógia integráló szerepe

*Az osztrák pedagógiai főiskolák tapasztalatai
az általános iskolai tanárok képzésében*

HARTWIN SCHMIDTMAYR

*Ausztria az elmúlt évtizedekben számos olyan tapasztalatra tett szert a valláspe-
dagógia tantárgy főiskolai oktatása terén, amelyek talán másutt is hasznosíthatók
lehetnek a tanárok, illetve a tanítók képzésében. Ahhoz, hogy az olvasó megfe-
lelőképpen értékelhesse az alább ismertetendő valláskonceptió alkalmazása
során összegyűlt tapasztalatokat, először az osztrák tanító-, ill. tanárképzés
intézményi sajátosságairól kell néhány szót szólni.*

Tanító-, ill. tanárképzés Ausztriában

Az iskolaköteles korú gyerekek oktatását Ausztriában- az iskolaköteles kor a hatodik életévtől kezdődően kilenc tanévet jelent- vagy általános iskolai tanárok (tanítók) tanítanak a „népiskolák” négy alsó tagozatos osztályában (az „elemiben”), illetve a felső tagozat ötödiktől a nyolcadikig tartó négy osztályában (a „polgáriban”), az úgynevezett „politechnikai szakfoglalkozásokon” (ez a tantárgy a pályaválasztási tájékozódást szolgálja a kilencedik tanévben), továbbá az iskolaköteles korú fogyatékos és mozgáskorlátozott gyerekek oktatását végző kisegítő iskolákban (Sonderschulen). Amennyiben az ehhez szükséges feltételek adottak, a gyerekek megvan a lehetősége arra, hogy az „elemi” elvégzése után valamilyen általános képzést nyújtó középfokú tanintézmény (gimnázium) alsó tagozatára bekerüljön. A középfokú intézmények alsó tagozatán az iskolaköteles korú gyereket az ötödik osztályig már egyetemi végzettséggel rendelkező tanárok tanítják.

Ausztriában az általános iskolai tanítók (tanárok) képzése egészen 1968-ig a hagyományos tanítóképzőkben (Lehrerseminare) folyt. Az öt évfolyamos tanítóképzőbe a polgári iskola vagy a gimnázium negyedik osztályának elvégzése után járhattak a leendő tanítók (tanárok). Mivel ennek az intézménynek mind az általános képzést, mind a pedagógiai alkalmasságot biztosítania kellett, az ötödik évfolyam elvégzése nem adhatta meg a tanítói (tanári) hivatást szolgáló teljes képesítést. A frissen végzett tanítónak pályakezdő éveiben dolgozatot kellett készítenie otthon és népiskolai tanítói szakvizsgát kellett letennie. A polgári iskolai tanári képesítést csak ezt követően szerezhette meg.

Egy 1962-ben elfogadott, az osztrák iskolaügy rendszerét meglehetősen átfogó jelleggel újjárendező szövetségi törvény keretén belül az általános iskolai tanítók (tanárok) képzését is újrászabályozták. Az iskolaügyi reform pedagógiai főiskolák (Pädagogische Akademien) létesítését irányozta elő; ezekre az intézményekre a törvény értelmében csak érettségi bizonyítvánnyal rendelkező hallgatók járhatnak és a hat féléves képzési időtartam során itt vagy népiskolai, vagy polgári iskolai, vagy kisegítő iskolai tanítói ill. tanári képesítést szerezhhetnek. A főiskolák a szükséges felkészülési időszakot követően 1968-ban kezdték meg tevékenységüket. Azóta 14 pedagógiai főiskola működik Ausztriában,(1) fenntartásukról részben a szövetségi állam, részben az egyes püspökségek

gondoskodnak, Burgenland esetében pedig az állam és az egyház közösen- egy főiskolai alapítvány keretében- működteti az intézményt.

Hitoktatás és valláspedagógia

A hitoktatás 1968 előtt az összes többi osztrák iskolához hasonlóan a tanítóképzőintézetekben is a tanterv által kötelezően előírt (bár lemondható) tárgyak közé került, nem csupán a Szentszék és Ausztria között érvényben lévő egyezmény vonatkozó rendelkezésével áll összhangban, hanem messzemenően egyezett az egyébként igencsak különböző táborokhoz tartozó felelős politikai személyiségek meggyőződésével is. Az új tantárgyat legtöbbször az országszerte folyó hitoktatás mintájára képzelték el. Miként azt az oktatásügy egyik mértékadó politikusa abban az időben hangoztatta: „A főiskolai hallgatóknak is szükségük van arra, hogy lelki gondozásban részesüljenek” -jól- lehet ezminthogy Ausztriában a hittanárokat közpénzből fizetik- természetesen költségvetési terhet jelentett. A pedagógiai főiskolák valláspedagógia-oktatással megbízott tanárai rövid időn belül tapasztalták, hogy a hagyományos hitoktatás folytatása a főiskolákon nem célszerű és hosszabb távon talán nem is lehetséges. Habár a hallgatók közül sokan -annak ellenére, hogy addigi tanulmányaik nem szereztek túlságosan kedvező tapasztalatokat a hitoktatásról, eljutván az érettség egy bizonyos fokára, újból nyitottak voltak a vallási kérdések iránt; nem kevesen akadtak mindazonáltal olyanok is, akik kitartóan tudakolták, ugyan miféle iindokkal „kényszerítik” rájuk a valláspedagógia tantárgyat. A pedagógiai főiskolákon természetesen viták folytak erről a kérdésről, maguk a valláspedagógia-tanárok is vitákat folytattak erről, melyek eredményeként lassanként kezdett kialakulni bennük valamiféle érzékenység az iránt, hogy a vallási kérdések felvetése milyen fontos tartalmakat hordozhat a hallgatók élettörténetének, illetőleg hivatáshoz való hozzáállásának vonatkozásában.

A valláspedagógia-koncepció kidolgozása

A valláspedagógiára mint főiskolai tantárgyra vonatkozó koncepció kidolgozásában különleges érdemeket szerzett Edgar J. Korherr a bécsi érsekség pedagógiai főiskolájának valláspedagógia-tanára. Korherr részletes dokumentációt állított össze a valláspedagógia oktatásához. (2) Az anyagban helyet kaptak a szerzőnek a maga valláspedagógia-koncepciójával összefüggő gondolatai is. (3) Az új pedagógiai főiskolákon e koncepcióra támaszkodva készült el a valláspedagógia tantárgy első tanterve. (4) További lényeges munkát végzett a valláspedagógia-oktatás szakszerű koncepciójának kialakítása és továbbfejlesztése érdekében az osztrák pedagógiai főiskolák katolikus valláspedagógusainak munkaközössége ("ARGE"). (5)

Az osztrák iskolarendszert szabályozó 1962-es törvény 7. és 8. szakasza kimondta, hogy át kell dolgozni a tanyervet. Erre a katolikus valláspedagógusok munkaközösségén belül került sor. Az új tanterv az 1985/86-os tanévben lépett hatályba. (6) Az Oktatásért, Művészetért és Sportért Felelős Szövetségi Minisztérium által közzétett tanulmánygyűjteményben a tanterv mellett az azt kiegészítő és értelmező magyarázat is megtalálható. (7) De ugyancsak a tanterv szövegét kiegészítő kommentárnak számít az ARGE által oktatásra vonatkozóan összeállított dokumentumgyűjtemény is, amely három kötetben látott napvilágot és több kiadásban is hozzáférhető. (8)

A valláspedagógia mint humántudományos tantárgy

A leendő általános iskolai tanítók (tanárok) képzése a tanárképző főiskolákon négy szakterületen folyik. A humántudományos tárgyak körén belül (valláspedagógia, neveléstudomány, oktatástudomány, pedagógiai pszichológia, pedagógiai szociológia) a feladat az emberrel kapcsolatosan szükséges ismeretek átadása és annak a képességnek a kialakítása, amely lehetővé teszi azoknak a hivatás gyakorlása során előadódó konkrét

emberi problémáknak megfelelő módon történő kezelését. A szaktudományok körén belül azok az ismeretek és készségek kerülnek megszerzésre, amelyeket a háromféle képzés (népiskolai tanítói, polgári iskolai, ill. politechnika tanári, kiegészítő iskolai tanári képzés) célként előír. A didaktikai tárgyak az órán történő ismeretátadás módját és módszereit veszik szemügyre. Az iskolai gyakorlatokon – ami hetente egy napot jelent – a hallgató megfelelő irányítás mellett megfigyeli és gyakorolja az órai munkát az osztályban. Mivel a pedagógiai főiskola nem hittanárokat, hanem úgynevezett „literátus” tanárokat (*litterarische Lehrer*) képez (az általános iskolai hitoktatók képzése a speciálisra e célra létrehozott valláspedagógiai főiskolákon folyik), a valláspedagógiát mint tantárgyat eleve a humántudományos tárgyak körében lehetett csak elhelyezni (ott viszont a tantárgyak hagyományos sorrendjével egyező módon mindenkor az első helyen említik). Ez egyúttal azt is jelentette, hogy a hallgatók számára biztosítani kellett a lehetőséget arra, hogy a humántudományos képesítés megszerzéséhez kötelező vizsgaszámnak legalább egy alikvót hányadát valláspedagógia tantárgyból is teljesíthessék. Ezen túlmenően arra is lehetőséget kellett adni nekik, hogy valláspedagógiából is ír hassanak szakdolgozatot és tehessenek szóbeli államvizsgát. Ezek a tantárgyi besorolásból eredő következmények, nemkülönben a hallgatók és a tanár kollégák némelyike részéről megnyilvánuló igen kritikus kezdeti fogadtatás szükségessé tették a valláspedagógiának mint humántudományos tantárgynak tartalmi és didaktikai szempontú újragondolását, a tantárggyal kapcsolatos elgondolások ilyen szempontok szerint történő formába öntését. A jelenleg érvényben lévő tantervhez fűzött kiegészítő magyarázat így fogalmaz: „A valláspedagógia-oktatás a leendő általános iskolai tanár (tanító) munkaköréből indul ki és munkáját úgy tekintik, mint a főiskolai tanulmányok során kialakítandó oktatói és nevelői alkalmassághoz való alkotó hozzájárulást”.(9) Közelebbről, mint a következőkben látni fogjuk, három szempont szerint történő hozzájárulásról van szó: a valláspedagógia feladata tevékenyen hozzájárulni a leendő tanár (tanító) személyiségének kialakításához, a valláspedagógia hozzájárul a szakmai alkalmasság kialakításához, ezenkívül egyfajta jellegzetes kritikai és integráló szerepet is el kell látnia. Erre azonban csak akkor kerülhet sor, ha a valláspedagógia oktatása antropológiai alapokra épít. A következőkben erről a kiindulási alapról kell szólni.

A valláspedagógia antropológiai kiindulása

„A valláspedagógia feladata, hogy a minden emberben meglévő alapvető vallásosságot és ennek a kereszténységen belül kialakult formáit, ill. példáit a mindenkor adekvát módszerek segítségével oly módon mutassa fel, hogy a hallgató megérthesse ezek jelentőségét a pedagógiai munka egészének folyamatában” – hangzik a tanterv idevonatkozó megfogalmazása a Képzési és oktatási feladatok címet viselő fejezetben.(10) Ha már a tanterv első mondata is nyíltan „kereszténység”-et említ, akkor ezzel kétségtelően azt szögezi le, hogy a katolikus valláspedagógia értelemszerűen keresztény, közelebbről pedig természetesen katolikus valláspedagógiának tekint magát. m a szövegben legalább ilyen világosan kifejezésre jut az is, hogy munkájához a kiindulási alapot abban a bizonyos „alapvető vallásosságban” kell megtalálnia. Ez a talán nem túl közkeletű kifejezés egy szélesen értelmezett vallásfogalomnak köszönheti létét. A vallás efféle tág értelmezésével már Korherr is élt Valláspedagógiájának első vázlatában.(11) Korherr Paul Tillich és Max Scheler gondolataihoz kapcsolódik, de akár Erich Fromm vallásfogalmából is ki lehetne indulni.(12) Fromm szerint az ember számára létszükséglet, hogy tájékozódni tudjon a világban és hogy „odaadásának tárgyat” találjon.(13) Ez nemcsak a „hívőkre” jellemző, jóllehet ha egy, a köznapi szóhasználatban „nem hívő”-nek mondott embert kérdeznénk ugyanerről, akkor az illető nagy valószínűséggel azt felelné, hogy ennek az ő életében semmiféle szerepe nincsen. Pedig épp ez utóbbinak lesz előbb-utóbb égető szüksége arra, hogy tisztázza magában, valójában mi is az, ami az életét irányítja, mi is voltaképpen az ő „odaadása tárgya”, és hogy vajon ez a tárgy, az egész életet tekintve véve, méltó-e az ő odaadó rajongására, mert hiszen épp ez az odaadás ad értelmet az ember életének. V. E. Frankl bécsi orvos volt az, aki beható részletességgel mutatott rá arra, milyen robbanásszerű hatást fejt ki az alapértékkel való efféle belső szembené-

zés.(14)A szembenézést az élet e tág értelemben vett vallásos aspektusával egyetlen ember sem kerülheti el. A rákérdezést azonban életének hosszú szakaszain át odázhatja az ember, akár úgy is, hogy elnyomja magában a kérdést. A valláspedagógia segítséget nyújtani ahhoz, hogy ez a félretolt, feledésbe merült vagy elfojtott kérdés újra tudatossá váljék a hallgatóban, hogy a hallgató szembe tudjon nézni mindezzel, vagyis kritikusan rá tudjon kérdezni azokra a meglévő orientációs pontokra, amelyek a mai ember érték-választását befojásolják, és ezt az egész rendszert átgondolva az élet értékeire vonatkozóan új, felelős válaszokat találjon. A pedagógiai főiskolán folyó képzés közben ez persze általában nem úgy történik, hogy a hallgatók személyes tapasztalataikat cserélik ki csoporttársaikkal, hanem úgy, hogy annak a bizonyos alapvető vallásosságnak azon jelenségeivel foglalkoznak csoport-keretben, amelyeket az egyes hallgatók tapasztalnak az iskolai gyakorlatok, az oktatás és a nevelés valóságában. A bizalom és a hála, az öröm és a boldogság, a megbocsátás és a viszonzni tudás, (15) a segítőkészség és a remény megható, mert oly mélyen emberi megnyilvánulásai, melyeket a gyerekekkel való interaktív kapcsolat során tapasztalhatni, óhatatlanul felvetik az emberben a kérdést, hogy ővele vajon hogyan is áll ez a dolog, hogy ő vajon mi után kap, azért, hogy életét értelmessé és boldoggá tegye, és hogy vajon milyen fontossággal bír ez ami után manapság kapva kaphatnak az emberek, nem csupán az ő saját életében, hanem ott, az iskolai élet valóságában, általánosabban pedig magában a társadalomban. Főiskolai hallgatók sokszor panaszkodnak arra, hogy humán tárgyak között milyen gyakori a tematikus fedés. Ezért, javasolják a diákok, talán meg kéne fontolni, nem lehetne-e csökkenteni az óraszámot a tantárgyak jobb koordinálásával. Ha a nevelésben és az oktatásban fő cél az, hogy hozzásegítsük a gyereket ahhoz, hogy sikerült életet élhessen-márpedig ezt senki sem vitatja-, akkor a valláspedagógia fentebb vázolt törekvése alapvető jelentőségű. Alapvető abban az értelemben, hogy végső soron a többi human tudományos tárgy esetében sem lehet más a cél. Hiszen a pedagógiai pszichológia sem volna pedagógiai pszichológia, ha csupán bizonyos pszichológiai technikák formális megtanítása volna a célja, és a pedagógiai szociológia sem volna pedagógiai szociológia, ha-minden értéktől mentesen-pusztán az emberi kapcsolatokat kívánná leírni. Az oktatási és nevelési cél tehát itt is, ott is ugyanaz, csak éppen minden egyes tantárgynál más-más látószögben jelenik meg. Hiszen mindegyik tantárgy maga jellegzetes módján világítja meg a nevelői és oktatói tevékenységet, s ez az, ami létjogosultságukat is igazolja, s ami, ezen felül – ha szakszerűen oktatják őket – olyan lenyűgözően izgalmassá teszi az egyes humántudományos tárgyakat. Neveléstudomány és valláspedagógia e két humántudományos tantárgy feladata a többi humántudománnyal folytatott párbeszéd és együttműködés során újra és újra rámutatni arra, mennyire lényeges a munkánkban az, hogy az alapértékek tekintetében hogyan tájékozódunk. Anélkül, hogy e két tantárgy integráló szerepét egymással szemben mérícskélni vagy netán kijátszani akarnánk, hadd utaljunk itt röviden arra, hogy mind a neveléstudomány, mind a valláspedagógia tanára időről időre számot kell hogy adjon a „vallásosságáról”, azaz a hiteivel kapcsolatos korábbi döntéséről. A valláspedagógus tanár szempontjából ez azt jelenti: ő, a valláspedagógia tantárgy képviselője sem mentesül attól, hogy saját személyes hitbeli meggyőződéséről és az egyházhoz fűződő – remélhetőleg egyszerre – kritikus és szolidáris viszonyáról számot adjon. Ha az előbbieken arról esett szó, mennyire jellemzően más – más megvilágításban mutatja meg az oktatás és nevelés igazi célját a humántudományos tárgyak mindegyike, akkor a valláspedagógiáról az mondható el, hogy rá éppen ez a keresztényi-egyházi kontextus a jellemző. A valláspedagógusi munkálkodás kiindulása szempontjából azonban még fontosabb az, hogy megbizonyosodjunk magunkban arról, mennyire becsüljük azt a bizonyos alapvető és általános vallásosságot, amely még ha sok esetben igencsak rejtett módon is oly erősen és tartósan áthatja emberi világunkat.

Hozzájárulás a tanár (tanító) személyiségének alakításához

„Minden hallgató a maga senkiével össze nem téveszthető élettörténetét hozza magával a főiskolára. Vallással, hittel, egyházzal kapcsolatos tapasztalatai szerves részét alkotják ennek az előtörténetnek, egyben lényeges elemei annak az orientációs rend-

szernek, amelyet a hallgató a főiskolát megelőzően kialakított magában. A gyerekekkel és a leendő hivatással való foglalkozás rendszerint új ösztönzést ad ahhoz, hogy a hallgató szembenézzen korábban szerzett tapasztalataival. A valláspedagógia feladata ebből adódóan, hogy segítséget nyújtson a hallgatónak a helyes önszemlélet kialakításában és olyan lelkiismereti álláspont megérlelésében, amely magában foglalja az övétől eltérő meggyőződések tiszteletben tartását.”(16). Amikor atantervi kiegészítő arról beszél, hogy a hallgató tanulmányai során „rendszerint” új ösztönzést kap a szembenézéshez, akkor ezt már meglevő tapasztalatok alapján teszi. A pedagógiai főiskolákon folyó valláspedagógiai munkáról csakugyan bebizonyosodott, hogy sok tekintetben új esélyt kínál az életben való tájékozódáshoz, és ennek során az élettel és a hivatással szembeni viszony minden esetben szorosan összefonódik oly módon, hogy egyik a másikat feltételezi, egyszersmind támogatja is. Az élet alapértékeinek újragondolása a hallgató részéről, mint azt a tantervi kiegészítő szövegében olvashatjuk, egyben a vallási, hitbeli és egyházzal kapcsolatos tapasztalatok újragondolását is magában foglalja. Csak remélni lehet, hogy e szembenézés során a hallgató – éppen a valláspedagógia antropológiai megalapozottságú szellemiségének, vagyis az ember fentebb jellemzett alapvető és általános vallásossága iránt tanúsított megbecsülése jegyében – a tanárok és a csoporttársak részéről olyan viselkedéssel találkozik, amelyre a „pozitív tolerancia” nyomja rá bélyegét.(17) Ahol ilyesféle viselkedésnormák dominálnak, ott az ember azt éli át, hogy befogadják, vagyis ki tud lépni belső elszigeteltségéből, az ilyen helyen oldott, félelemmentes légkör alakul ki, amely aztán feletébb jótékony hatással van a közlékeny, a közvetlen párbeszédre épülő munkastílus kifejlődésére. A kidolgozásra, majd közös megvitatásra szánt témák közül, mint az rendszeresen bebizonyosodott, kiváltképp azok izgatják a hallgatókat, amelyek az ember fejlődési folyamatát, az adott színvonalától függő beállítottságának és viselkedésének, az életről és önmagáról alkotott fogalmának, valamint vallásos képzeleteinek és hitbeli elképzeléseinek legjellemzőbb mozzanatait veszik kritikusan szemügyre. Az ilyen témák a hallgató figyelmét szinte óhatatlanul ráirányítják a saját élettörténetére. Ezek után majd mindig valamilyen meglepő változás tapasztalható a másokról való ítéletalkotás módjában, abban, ahogy a hallgató véleményt formál azokról a jelenségekről, amelyekkel más embereknél találkozik. Azt mondhatnók: e szembenézésnek hála, a leendő tanár szemléletmódját jóságosabbá, ugyanakkor, célképzeteit illetően, határozottabbá is válik.

Hozzájárulás a szakmai alkalmassághoz

Az, amire az imént rámutattunk, egyszersmind a tanár személyisége és szakmai alkalmassága között fennálló szoros összefüggést is jelzi. Az élettel, az emberrel, a világgal szembeni alapbeállítottság a tanár (tanító) gyerekhez való viszonyára is alapvetően rányomja bélyegét, sőt, egész nevelői és oktatói tevékenységére döntő befolyást gyakorol. Ennyiben minden tanár – akár tudja ezt, akár nem; akár hajlandó tudomásul venni, akár nem – valláspedagógiai tevékenységet fejt ki (ennélfogva szüksége is van valláspedagógiai képzésre). Hiszen a vallásos nevelés nem csupán „kiegészítő járuléka” az általános nevelői munkának, hanem jószerével ez jelenti a „vallásos szférára irányuló mélységi dimenziót” a nevelés bármely területén.(18) Sarkosabb megfogalmazásban: minden tanár (tanító) valláspedagógus, mivelhogya rendszeresen számolnia kell azzal, „hogya munkája során olyan helyzetek elé kerül, amelyeket valláspedagógiai szempontból kell értékelnie és a valláspedagógia segítségével kell megfelelő megoldást találnia rájuk”.(19) Ez elől a feladat elől a tanár (tanító), amennyiben szívügye a gyerek ha akarna, se tudna kitérni. A gyerek állandóan igényli a tanár (tanító) segítségét az ilyen természetű dolgokban, számára úgyszólván létszükség, hogya megossza életbevágóan fontosnak érzett élményeit a felnőttek közül azokkal, akiknek sokat ad a véleményére. Vonatkozhat mindez az iskolai életre is, és az erről való gondolkodást a pedagógus felfogása minden esetben igen erősen befolyásolja, ám ennél is egyértelműbb a helyzet olyankor, ha a saját élményeiről számol be a gyerek, explicit vagy implicit módon rákérdezve mindjárt az általa átéltek lehetséges értelmezésére. Ebben persze korántsem a tárgyyszerű információ a fontos számára, sokkal inkább kíváncsi a tanár (tanító) személyes véleményére. Külö-

nösen megindító az efféle tudakolódzás olyankor, ha a gyerek valamilyen őt ért veszteségről beszél. A kihívás természete ilyenkor napnál világosabb. Viszont ha pozitív élményekkel hozakodik elő a gyerek, a valláspedagógiai kihívás fölött – hogy ti. a tanár segítsen az értelmezésben – bizony könnyebben elsiklik a felnőtt.(20) Amit itt legutóbb mondtunk, az inkább a nevelői feladatkört érinti. De a szűkebben értelmezett oktatói munkában is szükség van a literátus tanítóra mint valláspedagógusra. Elemista korú gyerekek esetében ez eléggé nyilvánvaló. A gyerek világával való foglalkozás nem csupán a tágasan értelmezett vallásosság szerinti válaszadást követeli meg, előfordulhat az is, hogy szorosan vett vallási jelenségekkel sőt magával a vallással mint tárggyal kell a pedagógusnak foglalkoznia.(21) De a „polgári” iskolában végzett munka során is joggal beszélhetünk a „tantárgyak vallási dimenziójáról”. A már említett tanári munkaközösség (ARGE) tanulmánygyűjteményének harmadik kötetét egyebek mellett annak a célnak szentelte, hogy e vallási dimenzió körvonalait kirajzolja az egyes tantárgyak területén.(22) A különböző tantárgyak körébe tartozó témákkal való foglalkozás egész sor olyan kiindulóponttal szolgál, amelynek segítségével felfedhető az a bizonyos „mélységi dimenzió”, amely együtt jár a valósággal való bármifajta találkozással, és ez egyben kulcsot ad ahhoz is, hogy valójában mire is irányul a gyerek burkoltan feltett kérdése, mi is az, amire értelmes magyarázatot próbál itt találni.

Kritikai és integráló szerep

Eddigi fejtegetéseinkből remélhetőleg az olvasó számára nyilvánvalóvá vált, hogy a valláspedagógia a maga jellegzetesen antropológiai kiindulásánál fogva milyen sokféle módon képes hozzájárulni a személyiség egészét formálni kívánó tanító-, ill. tanárképzéshez. A szakszerű valláspedagógiai munkálkodás előfeltétele – de egyben gyümölcse is – az a dialógusra való nyitottság, amely a saját meggyőződéshez való szilárd ragaszkodást nemhogy nem zárja ki, épp ellenkezőleg, a „pozitív tolerancia” előfeltételeként értelemszerűen magában foglalja. Csak a dialógusra való nyitottság és a tolerancia teremthetik meg azt a légkört, amelyben a közös képzési cél elfogadhatóvá válik, és a hatékony együttműködés keretében lehet is törekedni ennek cselekvő megvalósítására oly módon, hogy a képzés folyamatát a benne résztvevők értelmes és élményteli időszakként éljék át. Az integráló szerep elválaszthatatlan a valláspedagógia kritikai szerepétől. Kritikát kell gyakorolni minden olyan tendencia fölött, amely a képzés során a tantárgyak egymástól való elszigetelt kezelésével, a tanulmányok individualizálódásával, elmélet és gyakorlat különválasztásával, a hivatáskép rosszul értelmezett „professzionalizálásával” és egyéb efféle jelenségekkel kapcsolatosan észlelhető. Kritikát kell gyakorolni az iskola és a képzés világán belül észlelhető azon tendenciákkal kapcsolatban is, amelyek a szekularizált modern társadalom jellegzetesen szülátóköri ember – és világfelfogására vezethetők vissza. A „teljesítményelvű társadalom”, a „fogyasztói társadalom”, a „szabadidős társadalom”, a „médiatársadalom”, az „egyének társadalma”, egyszóval a mai világi társadalom ahhoz, hogy „funkcionálhasson”, nemcsak hogy feltételez egy meghatározott embertípust, de többé-kevésbé el is várja, hogy a nevelés és az oktatás efféle embereket „produkáljon”. Ez ellen a tendencia ellen nem lehet eléggé erőteljesen fellépni. A valláspedagógia természetesen ebből a harcból is kiveszi a részét, kritikai erejét elsősorban a keresztény hitből merítve. Mit tehet pozitív értelemben ennek érdekében a valláspedagógia? Először is közreműködhet egy olyan iskolakultúra kialakításában, amely „az életet is magában foglalja”.(23) Tekintettel a fent említett társadalmi változásokra és az általuk eredményezett szociális veszteségekre, a jövőben „figyelembe kell venni a gyerekekben meglévő igényt az olyan élmények iránt, amelyeket az ünnepek, a jeles napok és a szabadidős elfoglaltságok jelentenek, fejleszteni és támogatni kell a játékkészséget, a képzőművészeti tehetséget és a mesélés képességét” – hangoztatja a tantervi kiegészítő, (24) majd az „iskolai kultúra” témájához szólva így folytatja: „Nemcsak az iskolai és egyházközségi keretben megtartott vallási és egyházi ünnepek, ill. ünnepi időszakok (istentiszteletek, hitgyakorlatok) tartoznak ide, hanem egyebek között az év jeles napjaihoz fűződő szokások ápolása, bizonyos személyes vagy kollektív évfordulók (születésnapok, osztályünnepségek) megtartása, a beleérzésen alapuló érintkezési stílus ápo-

lása a közös osztályterem felelős használata is. Mivel a gyerek életének tekintélyes részét az iskolában tölti el, a mindenkori iskolai kultúra mindenképpen tartós kihatással van a gyerek fejlődésére. Ezért valláspedagógiai szempontból is fontos, hogy az iskolai életet olyanná formáljuk, amely a gyerek számára megfelelő, s amelyben úgy érzi, érdemes élni.”(25) Olyan mozzanat ez, amely a valláspedagógia mégoly sokrétű integráló szerepén belül is kitüntetett fontossággal bír.

Halasi Zoltán fordítása

JEGYZET

- (1) Vö. Buchberger F. – Riedl J. (Hrsg.): Lehrerbildung – heute. Kommentar zum Lehrplan der Pädagogischen Akademie, Teil 1. Studienkonzept zum / Humanwissenschaften / Alternative Studien / Schulpraktische Ausbildung / Ergänzende Studienveranstaltungen. Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Sport, Wien, 1987, 396.p. A második kötet a népiskolai tanítói (tanári) szak tantervéhez fűz kiegészítő magyarázatot – Buchberger F. – Riedl J. (Hrsg.): Lehrerbildung – heute. Kommentar zum Lehrplan der Pädagogischen Akademie, Teil 2. Studiengang für das Lehramt an Volksschulen. Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Sport, Wien, 1987 – bár ennek a humántudományos részére az első kötetben lévő tanterv éppúgy érvényes.
- (2) Korherr, Edgar J.: Religionspädagogik. Jugend und Volk (Österreichischer Bundesverlag, Wien-München) Wien, 1974.
- (3) Uo. 5-22. p.
- (4) Jbóli és ismételt közzététele az ausztriai püspökségek hivatalos közlönyeiben. (1977.).
- (5) Az osztrák pedagógiai főiskolákon működő katolikus valláspedagógusok munkaközösségének elnöke ez idő szerint dr. Oswald Stanger, a valláspedagógia tanára Tirol Szövetségi Tartomány Pedagógiai Főiskoláján (A – 6020 Innsbruck, Pastorgasse 7.)
- (6) A tanterv nyomtatott szövegét lásd: Buchenberger – Riedl: i.m., 1.kötet. 100-102. p.
- (7) Leitner, R. – Schmidtmayr, H.: Katolische Religionspädagogik. In: Buchenberger – Riedl: i.m., 1.kötet. 100-110. p.
- (8) Leitner, R. és koll.: Religionspädagogik 1. Theoretische Grundlagen und Arbeitsmaterialien. Jugend und Volk (Österreichischer Bundesverlag, Wien-München) Wien, 1987; Leitner, R. és koll.: Religionspädagogik 2. Theologische Grundfrage, religionspädagogische Felder und schulische Hilfen. Jugend und Volk (Österreichischer Bundesverlag, Wien-München) Wien, 1988;
- Leitner, R. és koll.: Religionspädagogik 3. Beiträge zur religiösen Dimension der Unterrichtsfächer und einzelner Themenbereiche. Jugend und Volk (Österreichischer Bundesverlag, Wien-München) Wien, 1992.
- (9) Leitner, R. – Schmidtmayr, H.: i.m., 102. p.
- (10) Buchberger F. – Riedl J. (Hrsg.): i.m., 102. p.
- (11) Vö. Korherr, E. J.: i.m., 100. p.
- (12) Vö. Fink, Hans: Anthropologischer Ansatz und Selbstverständnis der Religionspädagogik. In: Leitner és koll.: Religionspädagogik 1., 13-29. p. A vonatkozó rész: 19. p. Erich Fromm vallásnak tekint „minden olyan gondolkodási és cselekvési rendszert, amelyet emberek bizonyos csoportja a magáénak vall, s amely az egyén számára zsinórmértékül szolgál a tájékozódásban, illetőleg az egyén odaadásának tárgyat kínál. Valójában egyetlen olyan kultúra sincs a történelemben – és a jövőben sem lesz –, amely e tag értelemben ne foglalná magába a vallást. De nem állhatunk meg ennél a pusztán leíró jellegű megállapításnál. Az ember tanulmányozása elvezet bennünket ahhoz a felismeréshez, amely arra tanít, hogy a közös orientációs rendszer és az odaadás tárgya iránti szükséglet mélyen bele van gyökerezve az emberi létezés alapjaiba.” Fromm, Erich: Psychoanalyse und Religion. 4. Aufl. Zürich, 1980, 31. p. A könyv első amerikai kiadása 1950-ben jelent meg.
- (13) Lásd a 12. számú jegyzetet.
- (14) Lásd a szakirodalomra való hivatkozásokat Fink, H.: i.m., 28. p. további eligazítást találni Leitner, R.: Religionspädagogik c. művének 1-3. köteteiben.
- (15) Vö. Fink, H.: i.m., 103. p.
- (16) Vö. Stanger, R. – Schmidtmayr, H.: Die fundamentalistische Versuchung. Der Mensch zwischen Ideologie und Glaube című tanulmányának fejtegetéseivel. In: Leitner, R. és koll.: Religionspädagogik 3., 47-70. p. különösen 66. p.
- (17) Vö. Fink, H.: i.m., 16. p.
- (19) Leitner, R. – Schmidtmayr, H.: i.m.: 102. p.
- (20) Vö. uo. 104. p.
- (21) Vö. Fink, H.: i.m., 15. p.
- (22) Lásd a 8. számú jegyzetet
- (23) Vö. a tanterv szövegének Die Schule als religionspädagogisches Feld című fejezetével! In: Buchberger, F. – Riedl, J.: i.m., 101. p.
- (24) Leitner, R. – Schmidtmayr, H.: i.m.: 107. p.
- (25) Uo.